

OTTO

OTTO 63

© TN İletişim

M. HAYRİ KIRBAŞOĞLU KİTAPLIĞI 07

İslam'ın Kurucu Metni
–Kur'an Araştırmaları–
M. Hayri Kirbaşoğlu

Son Okuma: Tavoos
Redaksiyon: Mehmet Aknar
Grafik Tasarım: Nurullah Özbay
Uygulama: Tavoos
Cilt: Birinci Cilt
Baskı: Ziraat Gurup Matbaacılık / Varlık Ankara

ISBN 978-605-4696-85-7

Sertifika No: 13858
1. Baskı: Mart 2015

İletişim Adresleri

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4
06420 Çankaya Ankara
tel.-faks: 0312. 439 01 69
www.ottoyayin.com
otto@ottoyayin.com
www.facebook.com/otto yayinlari

İSLAM'IN
KURUCU METNİ
KUR'AN ARAŞTIRMALARI

M. HAYRİ KIRBAŞOĞLU

OTTO

MEHMET HAYRİ KIRBAŞOĞLU

Manisa'da doğdu (1954).

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra (1978) aynı fakültenin hadis kürsüsünde asistan olarak doktorasını yaptı (1983). Suûdî Arabistan, İmâm

Muhammed ibn Suûd Üniversitesinde (Riyad) öğretim üyeliği yaptı (1985-1987). Yurda dönünce doçent oldu (1987). Diyanet İşleri Başkanlığı'nda danışman olarak görev yaptı (1988-1989). *İslâmî Araştırmalar* dergisinde editör yardımcılığı yaptı (1986-1998).

1999 yılında profesör oldu. *İslâmiyât* dergisi yayın kurulu üyeliği yaptı (1998-2007).

Katar Üniversitesi Şeriat ve İslami Araştırmalar Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptı (2011-2012).

Hâlen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevine devam etmektedir.

Yayımlanmış birçok makalesi yanında yayımlanmış bazı eserleri de şunlardır:

İslam Düşüncesinde Sünnet –Eleştirel Bir Yaklaşım–

(Ankara 1999); *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi* (Ankara 1999); *Sünni Paradigmanın Oluşumunda Şâfiî'nin Rolü* (Ankara 2000);

Alternatif Hadis Metodolojisi (Ankara 2002); *Namazların Birleştirilmesi* (Ankara 2002);

Eskimez Yeni (Ankara 2010),

Ahir Zaman İlmihali (Ankara 2010);

Ehl-i Sünnet'in Kurucu Ataları (Ankara 2011);

Destursuz Çağa Girenler (Ankara 2014);

Üçüncü Yol Mukaddimesi (Ankara 2014).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 5

BİRİNCİ BÖLÜM KUR'AN VAHYİ VE TEOLOJİSİ 7-135

ALLAH'IN KELAMI OLMASI AÇISINDAN
KURAN'IN MAHİYETİYLE İLGİLİ İHTİLAFLAR VE
İBN KUDÂME EL-MAKDİSÎ'NİN KİTÂBU'L-BURHÂN'I 7

MÜTEŞÂBİHÂT KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ VE YENİ BİR YAKLAŞIM ÖNERİSİ 27

“MÜTEŞÂBİHÂT” KAVRAMI ÜZERİNE BİR DENEME 41

KUR'AN'DA MAHALLİ VE EVRENSEL DEĞERLER 61

KUR'AN'DAKİ YABANCI KELİMELELER 69

ŞEYTAN AYETLERİ Mİ “TURNALAR TÜRKÜSÜ” MÜ? 121

İKİNCİ BÖLÜM KUR'AN VAHYİ VE YORUMU 137-338

KADIN KONUSUNDA KUR'AN'A YÖNELTİLEN
BAŞLICA ELEŞTİRİLER 137

MÂÛN SURESi KİMLER HAKKINDADIR?	169
KUR'AN VE İNSAN HAKLARI TARTIŞMALARI	177
KUR'AN YOLU MÜSLÜMANLARI TARİHE GÖMMEK İÇİN Mİ YAZILDI?	201
KUR'AN'A GÖRE SÜNNETİN KONUMU	303
TOPLUMDA "YÜRÜYEN KUR'AN" OLMAK	327
KAYNAKÇA	339
DİZİN	343

ÖNSÖZ

İslam, bir din, bir medeniyet ve bir kültür olarak iki kurucu unsura dayanır: Kurucu metin olarak Kur'an ve kurucu tecrübe olarak Sünnet. Bu hayati ve merkezi önemine binaen bu iki alana dair ilmi çalışmalar İslami ilimler geleneğinin ve günümüz İslami araştırmalar dünyasının başlıca yoğunlaşma alanlarını teşkil etmişlerdir. Bu iki unsurun önemi kadar ikisi arasındaki organik ilişki de bu yoğun ilgiye yol açan bir faktör olmuştur.

Geriyeye dönüp bir kaç on yıl süren bir akademik faaliyetin bir ürün envanterini çıkarmak, bunlardan henüz yayınlanmamış olanları gözden geçirmek, daha önce yayımlanmış olanları da bunlara ekleyerek kitaplaştırmak gibi bir niyetten hareketle çalışmalara başladığımızda, az önce sözünü ettiğimiz yoğunlaşmanın bizim çalışmalarımızda da farkında olmadan etkili olduğu ortaya çıktı. Bunun üzerine her biri bir kitap teşkil edecek şekilde tasnif ettiğimiz çalışmalarımızın Kur'an ile ilgili olanlarının bir kısmını İslam'ın Kurucu Metni adı altında toplamanın mümkün ve hatta gerekli olduğuna kanaat getirdik. Bu kanaatten hareketten yola çıkarak, birbirini tamamlayıcı, besleyici ve açıklayıcı nitelikte olduğunu düşündüğümüz bu çalışmaların iki bölüm hâlinde tasnif edilebileceğini gördük.

Bunlardan ilki "Kur'an Vahiyi ve Teolojisi" başlığı altında bir araya getirilen çalışmalar olup, genelde Kur'an'ın bir vahiy olarak mahiyeti ve vahiy süreci ile ilgili ya da Kur'an'ın genel olarak mahiyeti ya da nasıl bir kitap olduğu meseleleri etrafında dönmektedir. Çalışmaların şu veya bu ölçüdeki bu "teolojik" özelli-

ğinden dolayıdır ki, bölüm başlığı olarak “Kur’an Vahyi ve Teolojisi” tercih edilmiştir.

“Kur’an Vahyi ve Yorumu” başlıklı ikinci bölümde, bu defa Kur’an’ın vahiy olarak mahiyetinden ziyade öğretisinin mahiyetine dair çalışmalar bir araya getirilmiştir. Kur’an’ın öğretisini anlamaya yönelik çabalar ise genelde anlama ve yorumlama süreçleriyle ilgili olduğu için, bu bölüm başlığı “Kur’an Vahyi ve Yorumu” olarak belirlenmiştir.

M. Hayri Kırbasoğlu
Ankara 2015

DİZİN

A

A. Yusuf Ali 140, 141
el-Aşâ 85, 92
Abdulhamid Ahmed Ebu Süleyman 261
Abdullâh b. Amr b. el-Âs 311
Abdullâh b. el-Mubârek 48, 49, 52
Abdullah b. Ömer 323
Abdullâh b. Ubeyy b. Selûl 261
Abdullahi Ahmed en-Na'im 261
Abîd b. el-Abraş 85
adalet ve yargı 253
Adam, Baki 243
Âdem 51, 53, 236, 259
Adıyy b. Zeyd 85
âfâk-enfus 227
ağır söz 291
âhâd rivayetleri 216
Ahd-i Atik 213, 242
ahir zaman 24
ahiret: ~ günü 160, 161, 318; ~ yurdu 220
ahkâm ayetleri 124
ahlak problemleri 333
ahlaki: ~ değerler 274; ~ dejenerasyon 253
Ahmed b. Hanbel 9, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 44, 46, 47, 48, 49, 51, 54, 304
Ahmed b. Nasr el-Huzâ'i 10
Ahrens, Karl 69
el-Ahtal 23, 24
ailenin reisi 141
Hz. Âişe 314, 319
akaid: ~ alanı 14; ~ konuları 20
Akbaş, Bahattin 236
Akdemir, Salih 141, 149
akli muhakeme usulleri 16
Akman, Mustafa 259
akraba diller 110, 111
Akseki, Ahmet Hamdi 134
Aksekili 269, 270
Aksumî (Habes) 84, 95
el-Alâ (eski Dedan) 94
Ali b. Ebî Talib 207, 266, 311
alkolizm 239
Allah: ~ elçisi 145, 148; ~'a saygısızlık 223; ~'in arşı 290; ~'in el (yed)i 35; ~'in gazap etmesi 37; ~'in iradesi 39; ~'in kelim sıfatı 9, 20; ~'in kelâmı 7, 8, 9, 12, 13, 18, 19, 21, 22, 23, 265; ~'in kitabı 128, 304, 305, 310; ~'in mutlak adaleti 155; ~'in mülkü 241; ~'in rızası 10; ~'in sıfatları 30, 42, 43, 47, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60; ~'in zâtı 36, 37
Almanca Kur'an-ı Kerim meali 203
el-Âlûsî 171
amel-i salih 228

ameli sünnetler 309
Amharca 84
'Amr b. 'Âiz, Ebû Süfyan 170
Amr b. Kulsûm 85
anakronizm 206, 233
ansiklopedik bilgiler 242
Antakya 255
anthrophomorphism 39
AntiAmerikancılık 250
antropolojik bakış açısı 62
antropomorfik 37
Arabistan 70, 72, 84, 89, 90, 92, 95
Arafat 312
Aramca kelimeler 111
Arami 91, 99, 103
Arap: ~ dilcileri 23, 172; ~ dilcisi 140; ~ dili 38; ~ Edebiyatı 70, 91; ~ efsanesi 95; ~ krallığı 85; ~ menseli hikâyeler 109; ~ müşriklığı 72; ~ peygamberi 158; ~ şiiri 35, 57, 69; ~ toplumu 288; ~ Yarınması 162; ~ yarınması 85
Arapça 23, 52, 69, 70, 71, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 88, 90, 91, 92, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 203, 218, 219, 234, 285, 293, 299
Arşel 157, 164
Arsham, Beth 92
arz-ı mukaddes 215
el-Âs b. Vâil es-Sehmî 170
ashab devri 7, 9
Ashâbu'l-Hadis 9, 11, 12, 14, 15, 19, 44
Ashâbu'l-Kelâm 20
asr-ı saadet 272
astronomi bilimi 240
Atâ 76, 172
ataerkil: ~ gelenek 162; ~ zihniyet 272
Atay 140
Ateş, Süleyman 202
avlanma yaşağı 255
ayet: ~ mealleri 217; ~lerin tevili 28
ayın yanılması 226, 284
ayın dili 100
Aynı 130, 133
Aytekin 140, 230
el-Aziz 264, 265
Azumitae 89
B
Baba 39
Bağavi 74
Baharat Yolu 95
bahçe sahipleri 230

- Bahira 93
el-Bakillâni 21
Barışçılık 282, 283
Barnabas 255
Barth 104
başörtüsü meselesi 332
Batı: ~ düşüncesi 61; ~ Hıristiyanlığı 220
Batı modernitesi 61
Batılı: ~ âlimler 70; ~ okuyucular 207
bebek İsa 104
Becker, Carl Heinrich 8
bedeni cezalar 257
Bektaşî fıkrası 149, 157
belâ 230
belevnâ 230
Benü Kaynuka 94
Benü Kurayza 94
Benü Nadir 94
beşer terminolojisi 37
Beytu'l-Medâris 96
Beyzavî 104, 133
bid'at 12, 14, 43; ~ ehli 43
bilâ keyf 48, 51, 52
bilim namusu 122, 125, 126, 127, 131
bilimsel zihniyet 267
bir derece 141, 160
bireysel dindarlık 210, 211, 329
Bişr el-Merîsî 8
Bizans Yunancası 88
borçlanma 150, 321, 322
Boşama 139, 160, 162, 167; ~ hakkı 164;
~ karar 158
Buhârî 15, 16, 18, 49, 129, 130, 131, 133,
213, 226
Bün-yamin 266
- C
- Ca'd b. Dirhem 7
Ca'fer es-Sâdik 12
Caferiyye 256
cahiliyye: ~ devri 35, 57; ~ kavramı 258
Cebraîl 23
Cebriye mezhebi 267
Cehennem 72
Cehm b. Safvân 7, 46, 54
Cehmi 19, 53, 54
Cehmiyye 8, 12, 13, 17
cerh ve ta'dil 271
Cerrahoğlu, İsmail 134, 269
el-Cevâliki 76, 82, 101
Cihat 249, 331
cin 72
cinsi birleşme 163
cizye 261, 318
Constantinople 88
Cudi dağı 263
Cuma: ~ günü 214, 215; ~ namazı 285
el-Cuveynî 21, 46, 262
- Ç
- çağdaş: ~ Firavunlar 275; ~ ihtiyaclar 202,
204, 245, 265, 269, 275; ~ İslam düşün-
çesi 258, 265; ~ Musalar 275
çağın meseleleri 206, 208
- Çeçenistan 283
çıplak ayağa mesh 256
çocuk düşürme 259
çok eşlilik 252, 288
çöl Arapları 98
- D
- Dâbbe 226
Dâbbetu'l-Arz 276
Dârimî 304
Dâvûd b. 'Ali el-İsfahânî 15
dayanaksız su 231
debbe 226
delâlet 20, 22
demoklesin kılıcı 158
derece farkı 141
Derzeve, Muhammed İzzet 202
devlet başkanlığı 241, 275
dil 35
din meselesi 238
dinî: ~ kelimeler 73; ~ kurallar 223; ~ te-
rimler 72; ~ yalanlayanlar 169, 174
dirayet tefsiri 208
direniş mücadelesi 249
Doğu Filistin 98
Doğu Hıristiyanlığı 221
Dursun, Turan 124, 127, 129, 130, 132,
133
Dvorák 87, 94, 97, 100, 103
- E
- Ebrehe 84
Ebû Cehil 170
Ebû Dâvûd 47, 49, 304
Ebû Dâvûd et-Tayâlisî 49
Ebû Hureyre 213
Ebû Leheb 296, 297
Ebû Ubeyde 76
Ebû Zur'a 46, 53
Ebû'l-Maâlî Azîzî b. Abdilmelik 80
Ebû'l-Hasen en-Nedvî 169
Ebû'l-Kâsım 'Abdulkerim el-Kuşeyrî 20
ecel teorisi 267
ed-Daru'l-âhira 220
ed-Dâvûdî 262
Edomite Krallığı 98
Ehl-i Kitap 74, 126, 232, 254
ehli merkepler 323
Ehl-i Sünnet 242, 244, 245, 254, 266, 267,
284, 286, 329
Ehlu'l-İlm 48
Ehlu's-Sunne 9, 11, 14, 17, 44, 59
Ehlu's-Sünne ve'l-Cema'a 46
Eimmetu'l-İlm 44
el: ~ kesilmesi 66; ~ kesme cezası 67
eleştiri bilinci 245
Elmalılı 202
Emin'in ruhu 226
Emir Abdullâh b. Tâhir 50
Endonezya 295
Enflasyon 66
en-Nadr b. el-Hâris 86
Ensar 289
epigrafi 69

- Epiphanius 89
epistemolojik gerekçe 215
Eravcı, Emine 248
erkeğin: ~ avret yeri 271; ~ payı 151, 152;
~ şahitliği 139, 149, 150; ~ yükümlülük-
leri 164
Ermenice 86
er-Rühu'l-Emîn 225
Ersoy, Mehmet Akif 207
esbâb-ı nüzûl 139
Esed 219, 231, 262, 266, 277, 293
Eski: ~ Ahid 87, 97, 242; ~ Arapça 87
el-Esrem 47
el-Eş'arî 9, 15, 18, 20, 51
Eş'arî mezhebi 20, 21, 24
Eş'arîler 21, 23, 24
Eşini boşayan erkek 163
eşitlik kavramı 142
Etiyopya krallığı 89
Etiyopyalı 89
evrensel: ~ değerler 222; ~ mesaj 162
F
Fahrüddin er-Râzî 33, 39, 59
faiz 66, 67, 206
Farabi 205
Fârûkî 63, 64, 235, 290, 297, 298
Fâtur 79, 81, 228
Fazlur Rahman 62, 64, 66, 67, 68, 206,
241, 267, 290, 292
Fedek 94
fıkıh kitapları 166, 285
Fırat nehri 85
fırka 75, 277
fidye 159, 161, 237
Fil senesi 84
Filistin 88
filologlar 79, 80, 90, 99, 100, 103, 107
filoloji 69
filolojik: ~ bilgi 103; ~ kaynaklar 103
Firavun 227, 264, 265, 297
Fırdevs 72
Flügel baskısı 71
formel mantık 210
Fraenkel 112
Fremdwörter 87, 97, 112
Frumentius 89
el-fukahâ 46
G
Gaekwad 71
ganimetler 64
Garânik meselesi 134, 269
Garaudy, Roger 162, 249, 250
Gassan: ~ İmparatorluğu 85; ~ Krallığı 91
Gayb 58, 214
Gayb haberleri 58
gayr-i Fârisî 82
gayr-i İslâmî yönetimler 265
gayr-i mahlûk 11, 12, 14, 15
el-Gazâlî 262
Ge'ez 84
Geiger 97
gelenegin sorgulanması 27, 28
gelenekselcilik/taklitçilik 254
geviş getirmek 334
Gnostik menşeli 111
Goldziher 94, 102
Goossens 108
Görgün, Tahsin 268
gusûl abdesti 332
Güler, İlhamî 329, 334
günahsız 282
Güneş, Arif 212
Güney Samî 89
H
Habeş: ~ dili 103, 106; ~ hâkimiyeti 84; ~
İmparatorlukları 108; ~ işgali 84; ~ or-
dusu 84
Habeşçe 79, 82, 83, 84, 104, 106, 107,
108, 111, 280
Habeşistan hicreti 123
Habeşli: ~ Bilâl 84; ~ köleler 84
hac ayinleri 72
hacı adayları 256
hadis: ~ ilmi 127, 131, 309; ~ imamı 11; ~
kaynağı 212; ~ rivayetleri 212, 236, 246,
303, 304, 305, 306, 307, 310; ~ usulü
126; ~in senedi 75
Hakikat 267, 284
Hakikat-i Muhammediyye 284
el-Hâkim en-Neysâbü'rî 46
hakir bir su 231
Halku'l-Kur'an 7
Hammâd b. Seleme 47, 49, 103
hanım sahâbi 144
Hanîf 88; ~ler 109
Harb b. İsmâ'îl el-Kirmânî 44, 49
haremlik-selamlık 272
Hariciler 8, 13
el-Hâris b. Hilliza 85
Hasan Hanefî 64, 207
el-Hasen 45, 76
Hatemi, Hüseyin 126, 134
Hatiboğlu, Mehmet Sait 314
el-Hattâbî 46
Havle binti Huveylid el-Hazreciyye 144
Havran 98
Havva 259
Hayber 94, 304
hevay-i heves 274
Hıbrü'l-Ummeh 75
Hristiyan: ~ 'İbâdiler 91; ~ Aramacısı 98; ~
kaynaklar 104; ~ kültürü 91; ~ tesiri 91;
~ yazarlar 93; ~lar 74, 97, 109
Hristiyanlığın başlangıç devri 95
Hicaz bölgesi 220
Hidayet Şefkatli Tuksal 213, 236, 259
hile-i şeriyye 68
Himyerî 89, 95
Hire 85, 88, 91, 92
Hiroşima 295
Hirschfeld 73
hitabın tarihselliği 252
Hitti, Philip K. 51
Homeritae 89
Horovitz 69, 242
hukuki: ~ düzenlemeler 150; ~ tedbirler 151

hulle 165, 166
 el-Humeydi 44, 53, 54
 el-Huraybi 12
 Hurufu Mukattaa 31
 el-Huseyn b. 'Ali b. Yezid el-Kerabisi 13
 huzur 229
 Hübel 98
 hükümlerin illetleri 63

I

Irak işgali 295

İ

ibadet 232; ~ler alanı 64, 65
 İbn Abbâs 75, 76, 78, 79, 81, 101, 131, 172
 İbn Abdi Rabbihi 94
 İbn Atıyye 221, 280, 281
 İbn Cubeyr 76
 İbn Ebî Rabâh 76
 İbn Fâris 77, 78
 İbn Hacer 18, 19, 127, 128, 129, 130, 131
 İbn Hazm 21, 22, 310
 İbn Hişâm 96
 İbn Huzeyme 18, 39
 İbn İshâk 125, 126, 127
 İbn Kudâme el-Makdisî 21, 22, 25
 İbn Küllâb 9, 20, 21, 23
 İbn Kuteybe 14, 15, 20, 38, 54, 101, 306, 307, 314
 İbn Mâce 304
 İbn Manzûr 140, 227
 İbn Rüşd 205
 İbn Sina 205
 İbn Teymiyye 47, 49, 235, 298
 İbnu'l-Arabî 127, 128
 İbnu'l-Cevzi 171
 İbnu'l-Esir 172
 İbnu'l-Mâcişûn 49, 54
 İbrahim 72, 100, 175, 221, 227, 278
 İbrâhîm el-Harbi 47
 İbrânic 80, 87, 89, 96, 97, 102, 104, 105, 106, 107, 108
 icma-i ümmet 46
 icthad hatası 293
 iddet: ~ konusu 240; ~ müddeti 165
 İfk olayı 271
 ihram 255, 256
 iki kadının şahitliği 149, 150
 İkraş 321
 İkrime 76
 iktidar ideolojisi 332
 ilâhî vahiy 36, 78, 145
 ilim: ~ adamları 41, 309; ~ çağı 125
 ilkel: ~ dinler 154; ~ putlar 274; ~ putpe-
 restlik 274
 ilmihal Müslümanlığı 332
 İmam eş-Şâfiî devri 305
 İmâm Mâlik 126
 İmamîyye 8, 13, 256
 İmru'l-Kays 88, 92
 İncil 38, 72, 74, 242, 318
 İngilizce kaynak 217
 insan: ~ lisanı 37; ~ nesli 320

İnsanlığın Sonu 274
 inşikâk-ı kamer 284, 285
 irade eğitimi 276
 İran 70, 71, 78, 79, 82, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 103, 108; ~ kaynakları 71
 irtidat 238
 İsa 39, 72, 104, 111, 242, 254, 255, 278
 İsa b. Ca'fer 51
 İsa'nın doğumu 104
 el-İsfehâni 31, 32
 İsfendiyâr 86
 İshâk 12, 15, 44, 47, 48, 49, 50, 125, 126, 127, 175, 278
 İshâk b. İsrâil 12
 İshâk b. Râhavyeh 15, 44, 47, 48, 49, 50
 İslam: ~ âlimleri 27, 28, 33, 38, 41, 70, 75, 79, 102, 133, 171, 175, 280, 303, 307, 309, 310, 313; ~ anlayışı 175; ~ dışı görüş 149; ~ dünyası 27, 40, 46, 62, 127, 204, 210, 239, 249, 257, 260, 277, 282, 283, 303, 313, 338; ~ düşüncesi 121, 241, 258, 267, 295, 301, 335; ~ düşünürleri 61; ~ hukukçuları 238, 316; ~ impara-
 torluğu 86; ~ kelâmı 282; ~ kılıfı 258; ~ modernistleri 61; ~ öncesi devir 88; ~ öncesi dönem 63; ~ tarihçileri 94; ~ tarihi 73, 289, 299, 304; ~ toplumlari 65, 156, 211, 302; ~ uleması 237, 338; ~ ülkesi 65, 122, 257; ~ ümmeti 23, 211, 239; ~ ve egemenlik 258; ~ ve yasama 258; ~ ve yönetim 258; ~dan önce 84, 85, 86, 91, 94, 99, 109, 151; ~in geleceği 301; ~in hükümleri 63; ~in ikinci kaynağı 303; ~in ilk asırları 303, 307; ~in ilk devirleri 75, 86; ~in ilk dönemi 148; ~in kaynağı 303; ~in kaynakları 69, 73; ~in öğretisi 165; ~in şartı 270; ~in temelleri 72; ~in tevhid esası 124; ~in zuhuru 85

İslamcı 333
 İslami: ~ alan 328; ~ bilgiler 175; ~ değerler 328, 330, 331, 334; ~ dünya görüşü 330; ~ hareket 65; ~ hükümler 287; ~ ilimler 175, 233, 283, 284, 294, 301; ~ kaynaklar 299; ~ konular 139; ~ sistem 65

İslamiyet zamanı 89
 İsmâ'il b. Ebî Hâlid 52
 İsmail 134, 175, 221, 269, 278, 290, 297
 ismet inancı 294
 isnad zincirleri 74
 İsrailogulları 243
 İstanbul 88
 istiva 35, 43, 54, 56
 itaat kültürü 332
 İzmirli İsmail Hakkı Bey 134
 Jeffery, Arthur 69, 71

K

Ka'b b. Matî 75
 Kabakçı 140, 230
 el-Kâbisi 9
 kader: ~ akidesi 8; ~ meselesi 267; ~ ve irade hüriyeti 242
 kadın 67, 84, 137, 138, 139, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153,

- 155, 156, 158, 160, 161, 162, 166, 167, 233, 252, 272, 324; ~ eşitliği 67; ~a dokunma 257; ~erkek üstünlüğü 148; ~ın hakları 138; ~ın kaburga kemiği 213; ~ın mirastaki payı 153; ~nın şahitliği 167
- Kâdi Abdülcebbar 38
Kâdi Ebûbekr 77
Kâdi İyâz 127, 128, 131, 133
Kadir gecesi 295
el-Kalânisi 9
kapalılık ve bilinmezlik unsuru 32
Karadeniz, Osman 267
Karakaya 140, 225, 226, 230, 231
Karakoç, Sezai 276
karı-koca ilişkileri 141, 143
Karmış, Orhan 42
Kasem (yemin) 293
Kastallânî 130
Kavli ve sükûti sünnet 22
kavvâm 140
kelam ilmi 24, 267
Kelamcılar 20
Kelâm-ı Nefsî 20, 21, 22
el-Kelbî 174
Kerramiye 8
kesb teorisi 242
Kılıç, Sadık 41
kıraat 69, 104, 212, 312
Kisakürek, Necip Fazıl 135, 276
kıyas 320, 324
kısmi bir tufan 263
kıssa 275
el-Kiyâm 140
kıyamet 42, 58, 214; ~ alametleri 216; ~ günü 30, 237, 290
kız çocuğu 153, 154
Kızıl Deniz 88
kıl u kâl 44
Kirmânî 44, 49, 103, 130, 131, 133
el-Kitâb 243, 281
Kitab-ı Mukaddes 72, 213, 243
klasik: ~ dönem 27; ~ iman anlayışı 254; ~ müfessirler 74, 217; ~ tefsir geleneği 291; ~ tefsir kitapları 69; ~geleneksel telakki 254
Koç, M. Akif 209
Kolkıran, Gönül 213
Kopt kavmi 100
korku/tehlike namazı 250
Kozmik Gün 269
Kudâ'a 91
Kudûs 95
Küfi: ~ sıralama 71; ~ yazısı 91
Kur'an: ~ araştırmaları 41; ~ ilimleri 27, 75; ~ lügatî 70; ~ metni 231; ~ mütercimleri 34, 55; ~ okuyan kimse 19; ~ tefsiri 75, 202, 204, 274; ~ ve tefsir ilimleri 234; ~'a ters hükümler 323; ~'ın amacı 166; ~'ın anahtar kavramları 235; ~'ın ayetleri 28; ~'ın ezililiği 76; ~'ın hükmü 166; ~'ın hükümleri 61, 62, 67; ~'ın ilkeleri 318; ~'ın kelime hazinesi 69; ~'ın lisanı 81; ~'ın mahiyeti 7; ~'ın metni 208; ~'ın sahifeleri 72; ~'ın tarihiliği 61, 62, 63
Kur'an-ı Kerim: ~ tilaveti 260; ~'in öğretisi 214
Kur'ani: ~ çizgi 10; ~ değerler 63, 64
kurban kesme 223
el-Kurtubi 140, 174, 219, 223
Kuss'un vaazı 93
el-Kuşeyri 20, 262
kutsal inanç 162
Kutub, Seyyid 235, 270, 292, 296
küfür ehli 122
kültürel vokabüleri 73
kürtaj uygulamaları 259
- L
lafızcı yaklaşım 156
Lafz 13, 14, 15, 16, 17, 19
Lafziyye 13, 17, 19
Lahmiler sarayı 85
laiklik 135
el-Lakkâmî 18
Lât 98, 132
Lebid b. el-'Asam 8
linguistik: ~ bilgiler 107; ~ deliller 79
literal 36, 231
Lizâm cezası 226
- M
Ma'mer b. Râşid 47
ma'nâ vâhid 20
el-Mâ'ûn 169, 173, 174
Mâ'ûn kelimesi 174
Mağrib 45
mahlûk 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 21
Mahri 89
mahşer günü 37
Malezya 295
Malın korunması 321
mali: ~ dayanışma 277; ~ mükellefiyetler 155
Mâlik b. Enes 43, 47, 48, 49, 51
Mani 89
Mâriye 100
Marracci 72
maslahatlar 322
el-Mâtürîdî 9
el-Me'mûn 9, 10
meczaz 20
Mecusiler 74
Medeni 141, 171, 292, 293; ~ kanun 141; ~ dönemi 171
Medine-i Münevvere 261
mehir 147, 148, 163, 248
Mekhûl 47
Mekke dönemi 291
Mekkelî tüccar 84
Mekki 171, 292, 293
Melikî 92
Menât 98, 132
mensek 223
mensuh ayetler 31, 42
Merd-i Kıptî 126
Hz. Meryem 221, 242; ~ suresi 103; ~'in hamileliği 104

Meş'eletü'l-Lafz 13
 Meş'eletü's-Savt 18
 Mesnetsiz varsayımlar 125
 Meş'rik 45
 meşru yol 320
 metafizik: ~ ilkeler 64; ~ konular 35, 38
 Mevdüdü 235, 265
 Mevlâna Muhammed Ali 134
 Mevlâna Şibli 134
 mezhep: ~ çekişmeleri 257; ~ imamları 77
 Mezopotamya 85, 90, 91, 102
 Mısır: ~ baskılan 71; ~ tarihi 227
 mihir miktarı 147
 Mihne olayları 9
 Mikdam b. Ma'dikerib 304
 Mingana 93
 Miraç 123, 212, 268, 278; ~ Gecesi 268,
 278; ~ olayı 123; ~ rivayetleri 212
 Miras 150, 152, 156; ~ hukuku 157; ~ ko-
 nusunu 154; ~ meselesi 324; ~ta eşitlik 67
 misyoner Simeon 92
 Mişna 95, 242, 243
 modern: ~ dünya 274, 330, 332; ~ ilim
 103
 modernitenin etkisi 62
 Molla Kasım 125
 Molu, Ahmet 212, 268, 278
 Monofizit 92
 Mu'tezile 8, 9, 14, 20, 21, 58, 59, 244, 306,
 329
 Mu'tezili 286, 306
 Mucâhid 76
 Muhacirler 289
 muhafazakâr demokratlar 333
 Muhammed Abdüh 134
 Muhammed Abdullah Draz 67
 Muhammed Âbid el-Câbirî 334
 Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî 45
 Muhammed b. Eslem et-Tûsî 18
 Muhammed b. Ka'b el-Kurazî 125, 174
 Muhammed b. Nasr el-Mervezî 16
 Muhammed b. Şuca' es-Selcî 13
 Muhammed dönemi 90, 132
 Muhammed Esed 226, 228, 231, 280, 293
 Muhammed Hamidullah 268
 Muhammed zamanı 70, 85, 88, 99
 Muhammed'in çocukluk devresi 84
 Muhammed'in hayatı 69
 Muhammed'in risaleti 95
 muhkem 28, 38, 39, 40
 mukaddes: ~ diller 80; ~ kitap 73
 Mus'ab b. Abdillâh ez-Zubeyrî 12
 Hz. Musa 51; ~ kıssası 275; ~nın sahifeleri
 243
 musâkât 322
 Museyleme 109
 Mushaf 20; ~ tertibi 208
 Mutelemmis 85, 92
 el-Mutevekkil 9, 11
 Mücessime 39
 müfred lafızlar 29
 müfredât 217
 mülk edinme 321

mümin: ~ erkekler 143, 271; ~ kadınlar
 143, 271
 münkatî'a 126
 Mürcie 8
 mürsel 128, 129, 131
 müsâdeme-i elkâr 267
 Müslüman: ~ aydın 40; ~ aydınları 61, 62;
 ~ düşüncüler 61; ~ kadınlar 146, 147; ~
 müellifler 70, 86, 94, 98; ~ zihni 61
 Müşebbihe 39
 müşrik: ~ Araplar 72, 274; ~ merasimleri
 72
 müteşâbih 28, 29, 30, 32, 33, 39
 müteşâbihât 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35,
 36, 38, 39, 40, 41, 42, 55, 56, 57, 58, 59,
 60, 244; ~ konusu 27, 28, 29; ~ problemi
 28, 34, 38; ~'in hikmeti 38
 mütevatir 215, 216, 246, 278, 288, 289,
 309
 Müzdelife 312

 N
 Nabat dili 79
 Nabatça 79, 98, 102, 103, 104, 105, 106,
 107
 Nabati 78, 98, 99, 103
 Nagazaki 295
 nahvi 24, 130
 nakilcilik 27
 namaz: ~ ve nikâhın şartları 32; ~'in asga-
 risi 312
 Nasih 58
 nassların ilgası 67
 Nastürî 91, 92, 93
 nazar ayeti 206
 Necran papazı 93
 nefis 292
 neslin korunması 321
 Nestor 93
 Neysâbür 15
 Nikâh 161
 nikâh müessesesi 320
 Nöldeke 71, 98
 Nuh: ~ tufanı 263; ~'un gemisi 263
 nuşûz 252
 nûzûl dönemi 252

 O
 Oğul 39
 ontolojik 140, 141
 Ormsby, Eric Lee 286
 Orta: ~ Farsça Edebiyatı 87; ~ İrancı 112
 Osman b. el-Huveyris 88

 Ö
 ölü hayvan 324
 ölüm cezası 238
 Hz. Ömer 64, 66, 67, 146, 147, 148, 246,
 247
 Ömercik 147

 P
 Paret, Rudi 203
 Paul 162, 255

- Pehlevî: ~ dili 86; ~ Edebiyatı 87
Pehlevîce 103
Petra 98
Petrus 255
Hz.Peygamber: ~ dönemi 255; ~'in ashabı 74; ~'in beşerî yönü 273; ~'in eşleri 247; ~'in sözleri 259, 304; ~'in sünneti 303, 305, 314; ~'in vefatı 73
Pickthall, Marmaduke 140
Prodrômus 72
putperest 72
- R
- Rab 144, 235
Rafıza 8
Râgıb el-İsfehânî 29
Rahbar, Daud 242
rahim 104, 160
Ramazan: ~ ayı 42, 54; ~ orucu 321
râsihün 41, 60
Rasulullah'ın muradı 53
Râzi 33, 39, 50, 53, 59, 74, 133, 221
Recm 213, 238, 246, 247; ~ cezası 215, 246
reenkarnasyon 271
resmî yazışmalar 312
Reşid Rızâ 28, 235
rızk 263
rical 207
Ritter, H. 51
rivayet: ~ tefsiri 209; --dirayet tefsiri 208, 209
Rudolph 72
ruh 225, 267, 301, 336
Rum: ~ İmparatorluğu 109; ~'un yenilmesi 226
Rüstem 86
rüya yorumu 264
- S
- es-Sa'âlibî 81
Sâbî 89
es-Sâbiün 74
sahabe 43, 46, 146, 309, 311, 314, 319
sahih: ~ hadisler 74, 211; ~ rivayetler 212; ~ uygulamalar 272
Saint-Paul 162
salât 175, 220, 268, 277, 278
salâtul-havf 250
Salimiyye mezhebi 18
Sami dilleri 83
Sâmî menşeli 110
Sami, Basetti 255
Sasani İmparatorluğu 85, 86
savaş esirleri 206, 283
Savt 18, 19
Savtuyye 18, 19
sebeb-i nüzul 41
sehiv 172
sekîne 72
sekülerizm 206, 220
selbî sıfatlar 46
Selef 19, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 59
- selem 322
semavi vahiy 80
sembolik tasvir 36
Sergius 93
Seyithanoğlu 140, 230
Sher, Addai 86, 106
sıfatların keyfiyeti 50
sırât-ı müstakim 24
sigorta sistemi 248
sika raviler 45
sivil: ~ muhalefet 245; ~ toplumu 244
Socrates 89
Soqotri 89
sosyal: ~ adalet 156; ~ bilimler 63; ~ Darvüncilik 250; ~ düzen 237, 238
Sozomen 89
Subeyg 50
Sufyân b. 'Uyeyne 47, 48, 52
Sufyân es-Sevrî 47, 48, 49, 51
Sun'atullah Bıkbulat 285
Sure başları 42
Suriye: ~ Hıristiyanlığı 91; ~ kilisesi 93
Suriyeli: ~ kilise yazarları 89; ~ Michael 89
Suudi Arabistan 272
es-Suyûtî 71, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 87, 93, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108
sünnetin: ~ delil olması 311; ~ İslam'daki konumu 258
Sünnî: ~ doktrin 70; ~ İslam uleması 9; ~ ulema 257; ~ yaklaşım 251; ~ler 79
Süryani terimi 94
Süslü 140, 230
süt emme 325
sütanneler 325
süthala 325
sütkardeş 325
süt kızkardeş 325
sütteyze 325
- Ş
- Şeş-Şâfi'î 43, 49, 53, 70
Şâfi mezhebi 257
Şark araştırmaları 71
Şefaât 236
şer'î hüküm 269, 312
şeriat 65, 135, 223, 312
Şeriatî, Ali 269, 281
eş-Şevkânî 46, 275
şeytan rivayetleri 121, 122, 123, 128, 129, 131, 133
Şeyzele 80, 87, 99, 108
Şia 13
şiiir: ~ dili 35, 57; ~ malumatı 78
Şii-Sünnî çekişmesi 257
şirk inancı 124
Şu'be b. el-Haccâc 49
Şuayb 175, 264
şuf'a 322
- T
- Taberi 10, 17, 47, 74, 79, 80, 81, 103, 125, 129, 173, 215, 221
Tabiî devri 305

tabiun 9, 43, 128, 209
 Tağlib 91
 Takva 235
 talak sistemi 157, 159
 Tarafe 85
 tarihsellik 61, 62, 64, 65, 66, 68, 257
 tartuşan kadın 145
 Taymâ 94
 te'vil 264
 tebeuttabiin 46
 tedric metodu 124
 te'â'ul kalıbı 34, 55
 tefsir: ~ ilminin kuralları 290; ~ salatası 207; ~ uzmanları 203
 tefviz metodu 44
 tek eşlilik 252
 tektannıcı dimler 72
 Tell Mahre'li Dionysius 89
 Temîm 91
 tenkitçi zihniyet 27
 Teodise 286
 teslis 39, 255
 teşâbehe 34, 55, 56, 57, 58
 teşbih ve tecsim 39
 teşbihî-tecsimi 37
 tevâtür 215
 Tevhid inancı 8, 109
 Tevrat 8, 72, 74, 213, 236, 242, 243, 318
 ticaret yolları 100
 ticari seyahatler 88
 Tirmizî 48, 304
 toplum: ~ düzeni 157; ~un ihtiyaçları 205
 toplumsal: ~ ahlak 328, 329, 333; ~ değı-
 şim projesi 335; ~ şartlar 63; ~ uygula-
 malar 63
 Tor Andrae 69
 Turgut, Ali 218
 Türk Medeni Kanunu 141
 Türkçe meal yazarları 219

U

'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm 47, 49, 52
 Ukâz panayırı 93
 Ulema sınıfı 10
 Umeyye b. Ebî's-Salt 109
 Ummu Eymen 84
 usul-i fıkıh 256
 Uzza 132

Ü

ümmet 233

V

Vakf 11, 12, 13
 Vâkife 11, 12, 13, 17
 Vâkıfı 11
 Vâkıfıyye 11, 13
 Vambery 94
 el-Vâsık 10
 el-Vâsıtı 99
 Vedk 273
 Vehb b. Munebbih 75

Vekî' b. el-Cerrâh 47, 52
 el-Velid b. el-Mugîre 170
 veyl 172
 Vogüe 88
 Watt, W. M. 8, 10, 11, 14, 16, 21
 Wensinck 8

Y

yabancı: ~ diller 105; ~ kelimeler 70, 73,
 74, 75, 76, 77, 78, 80, 82, 103, 108, 110,
 112; ~ menşeli 78
 yağmur suyu 325
 Yahudi: ~ âlimler 76; ~ Aramcası 99; ~ ıstı-
 lahları 97; ~ menşeli 8, 96; ~ mühtediler
 75; ~ tacirler 94; ~ toplulukları 94; ~Hı-
 ristiyan eserler 111; ~ler 74, 94, 95, 98
 Yahya 242, 278
 Yahyâ b. Ma'în 52
 Yahyâ b. Mu'âz er-Râzi 50
 Yakub 175
 Yaküb b. Şeybe 12
 Yâkübî 91
 yaratma eylemi 37
 yasak meyve 259
 yazı sanatı 85
 yed-vech-ayn 42
 Yemen 84
 Yeni: ~ Ahidler 69; ~ Farsça 86
 Yeniden İslam 169
 Yezid b. Hârûn 50
 yıldızların yerleri 217
 yırtıcı kuşlar 323
 Yûhanna 111
 Yunan felsefesi 267
 Yusuf 264, 266
 yürüyen Kur'an 335, 337

Z

zahiri 29, 36, 129, 139; ~mezhebi 15
 zann-ı gâlib 246
 zarûriyyât-ı hamse 320
 ez- Zehabi 46, 126
 Zekerıyya 175, 278
 Zekerıyyâ b. 'Adıyy 52
 Zemahşeri 36, 172
 ez-Zerkâni 38, 42
 Zeydiyye 8
 Zeynep 280
 zihar 144, 146
 Zikr 309
 Zimmiler 322
 zimmilik 261
 zina suçu 247, 287
 ziyade 7, 10, 11, 19, 59, 61, 62, 63, 65, 71,
 80, 93, 96, 99, 201, 223, 229, 242, 252,
 256, 267, 274, 299, 329, 330, 331
 zorlama tevil 231, 254, 290
 ez-Zuhli 15
 ez-Zuhri 47, 48, 51, 52
 Zü-Nuvâs 92, 95